

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

15 JUNI
1937

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

12^e JAARGANG
N° 5—6

UITGAVE DER VEREENIGING. SECRETARIAAT: VAN SPEIJKSTRAAT 20

MEDEDEELINGEN UIT DE VEREENIGING.

Kasteelentocht langs de Langbroeksche wetering op 3 Juli a.s.

Het bestuur noodigt de leden met hunne dames uit tot deelneming aan den tocht langs de Langbroeksche wetering op Zaterdag 3 Juli a.s. De tocht zal per auto (A.T.O.-wagens) plaats vinden en des namiddags te half twee uur in het Hoogelandsche park aanvangen en omstreeks half zes uur eindigen.

De kosten bedragen f 1.25 per persoon voor de leden, die van de door het bestuur beschikbaar te stellen auto's gebruik willen maken, f 0.50 per persoon (als aandeel in de algemeene onkosten) voor de leden, die met eigen wagen willen meerijden.

Deelnemerskaarten kunnen tot en met Donderdag 1 Juli a.s. aan het kantoor der Rotterdamsche Bankvereeniging, Oudkerkhof 11, worden gekocht. Na tijdige overschrijving of storting op postrekening no. 2679 van dat kantoor worden ze ook gaarne per post toegezonden.

De tocht gaat langs den Koningsweg over Bunnik en Odijk naar *Beverweerd*. Blijkens het gevelopschrift was de ridderhofstad, die leenroerig aan Het Sticht was, reeds in 1200 bekend en werd het huis in 1836 in den tegenwoordigen toestand gebracht; het wordt sedert vele tientallen van jaren niet meer bewoond.

Vervolgens wordt naar *Sterkenburg* gereden, een reeds in 't begin der 14de eeuw genoemde ridderhofstad, die leenroerig aan het graafschap Zutphen was. Ze werd tegen het midden der 19de eeuw in het tegenwoordige, zeer logeable huis verbouwd, waarbij slechts de oude kasteeltoren gespaard bleef. Het huis is onbewoond, maar nog ten deele gemeubeld en wordt voor de leden van „Oud-Utrecht” op 3 Juli toegankelijk gesteld. De oude heerlijkheid vormde later eene zelfstandige gemeente, die in 1857 met Driebergen werd vereenigd. Aan den overkant van de Wetering, aan het einde der Sterkenburgerlaan, ligt nog het oude raad- en rechthuis, thans een boerderij.

Omstreeks een K.M. verder ligt, eveneens rechts van den weg, Molensteijn, van welk niet-riddermatig huis nog alleen de voorraadschuur, die den indruk van een kerkje (trapgevel) met

torentje maakt, in wezen is. Iets verderop, aan de overzijde van den weg, prijkt het landgoed Leeuwenburg.

Nog geen K.M. verder, bij een boerderij rechts van den weg, leidt een smalle en niet berijdbare landweg naar de op ruim een kwartier gaans liggende ridderhofstad *Weerdesteyn*. Verscholen tusschen hoogop groeiend geboomte staan de goed onderhouden voorpoort en toren op moeilijk bereikbaar terrein. *Weerdesteyn*, dat leenroerig aan Het Sticht was, werd reeds in het midden der 14de eeuw genoemd.

Weer ter rechterzijde, even voorbij den landweg naar *Weerdesteyn*, gaat de ridderhofstad *Hindersteyn* half schuil achter zwaar hout. Het leeg staande huis vertoont zoo goed als niets meer van het oude kasteel, dat reeds in 't begin der 13de eeuw bestond en dat als een Gaesbeeks leen leenroerig aan de provincie Utrecht was.

Op *Hindersteyn* volgt de eveneens onbewoonde ridderhofstad *Lunenburg*, waarover reeds in documenten uit de 14de eeuw gesproken wordt. Ze was leenroerig aan de Utrechtsche domproostdij. Ook hier is het meer bewoonbare landhuis in later tijd om een ouden vierkanten toren, blijkbaar de eerste vorm van het kasteel, gebouwd. Aan deze oorspronkelijke gedaante van vele sterke gebouwen, die in nagenoeg rechte lijn ten noorden van den Krommen Rijn liggen, is wel eens de veronderstelling ontleend, dat zij oudtijds Romeinsche wachttorens hebben vervangen. Dit vermoeden is echter nog niet door bodenvondsten bevestigd.

Na het dorp *Neerlangbroek* doorgereden te zijn, wordt het vroegere gebied van *Walenburg* gepasseerd, van welke ridderhofstad slechts een toren, rechts van den weg, bleef staan. Tegen den vierkanten toren is in later tijd een boerderij gebouwd. *Walenburg*, dat leenroerig aan *Sterkenburg* en voor 2 morgen aan *Hindersteyn* was, staat voor het eerst in archivalia uit de eerste helft der 15de eeuw vermeld.

Verderop, aan de overzijde, ligt de ridderhofstad *Sandenburg*, die reeds in de 14de eeuw genoemd wordt en leenroerig aan de domproostdij was. Tegen het zware hout van den achtergrond maakt het blanke gebouw, waarvan de oorspronkelijke bouw nog goed te onderkennen is, een schilderachtigen indruk en vormt het met de thans op overeenkomstige wijze uitgevoerde bijgebouwen een fraai geheel.

Bij *Sandenburg* sluit het terrein der voormalige ridderhofstad *Groenesteyn* aan, waarvan nog slechts het poortgebouw van 1617 overgebleven is. De oudst bekende gegevens van dit eigen goed dateeren uit het begin der 14de eeuw.

De laatste ridderhofstad aan de *Langbroeksche* wetering is *Zuylenburg*, die een paar K.M. voorbij *Groenesteyn* wordt gevonden en waarvan alleen nog de vierkante toren achter de kerk van *Overlangbroek* te zien is. Het allodiale goed was reeds omstreeks 1400 bekend.

Het gebied van de Wetering houdt dan spoedig op en van hier af wordt naar Leersum gereden, om langs den straatweg over Doorn naar Utrecht terug te keeren. Desverlangd zal er gelegenheid zijn, om onderweg even te verpoezen.

De deelnemers aan den tocht moeten er rekening mede houden, dat het bestuur als gevolg van de voorwaarden, waarop toestemming voor het berijden van den weg zal worden verkregen, wijzigingen in de route mogelijk zijn.

Namens het Bestuur: Mr. H. WALLER, Voorzitter.

G. A. EVERS, Secretaris (Van Speijkstraat 20).

EENIGE AANTEKENINGEN OVER HET UTRECHTSCH E BURGGRAAFSCHAP.

Over het ontstaan van het burggraafschap en de oorspronkelijke beteekenis van dit ambt mededeelingen te doen, ligt niet in de bedoeling dezer aantekeningen. Vast staat, dat de Utrechtsche burggraaf een ministeriaal, een dienstman van den bisschop is en het ambt een bisschoppelijk leen.

De eerste bekende burggraaf is de *castellanus* Otto (1105). Soms wordt in de 12e eeuw ook de naam *praefectus* gebruikt, in de 13e eeuw komt de naam *burggravius* op.

De burggraaf is de militaire commandant van den burcht; er zijn perioden (in de 12e eeuw) geweest, dat hij tengevolge van politieke verwickelingen ook het commando had over de civitas (Springwijk). In verband met deze machtsuitbreiding, werd hij dan als „praefectus” aangeduid.

Met dit bevelhebberschap over den burcht hangen zekere bevoegdheden samen, waarvan sommige ons eerst uit een stuk van 1555 bekend zijn en die zeker niet alle tot den oorspronkelijken inhoud van het ambt behoord hebben.

De burggraaf oefende de lage of dagelijksche rechtspraak uit binnen zijn gebied, dat zich na de verdeeling van het gemeenschappelijk kerkelijk bezit tusschen Dom, Oudmunster en bisschop (10e eeuw), beperkte tot een deel van hetgeen aan dezen laatste verbleven was, nl. tot de smalle strook ten westen van den burcht, langs de burggracht. Deze strook moet reeds vroeg met huizen bebouwd zijn. Dat gebied omvatte de tegenwoordige Vischmarkt, te beginnen bij nr. 6 (huize de Hond), de halve borchbrug (Maartensbrug) en de Lichte gaard tot en met nr. 9 (Het Rad van Avonturen).

In zijn gerecht mag de stad niemand gevangen nemen of gevangen doorleiden.

Het ruimingsrecht (d.i. het recht buiten de rooilijn vallende gebouwen te doen afbreken of tegen betaling toe te laten) oefende hij uit in den burcht en op de Borchbrug.

De eigenaars van de terreinen en huizen binnen zijn juris-

dictie betalen den burggraaf 3 $\times$'s jaars een hollandschen duit uit elk perceel.

Alleen ten overstaan van den burggraaf konden deze perceelen vervreemd of bezwaard worden: hij hield daartoe zitting op de Vischbrug.

Verder had hij het recht van voorkoop van de visch en andere waren, in zijn gebied te koop geboden.

Bij kwesties over erf en grond, waarbij schout en gerecht oculaire inspectie, erfscheiding of rooilijnbepaling gingen verrichten in de stad en de vrijheid, werd de luitenant van den burggraaf verzocht hen te vergezellen en mede daarover te beraadslagen en te beslissen, „hebbende zijn salaris als van den geregte”.

Voortdurend werd de macht van den burggraaf, waar men zich toch al niet een zeer groote voorstelling van te maken heeft, beknipt. Het ruimingsrecht op den burcht werd hem in 1419 door de schepenbank afhandig gemaakt en in hetzelfde jaar werd vastgesteld, dat de goederen, die voor het gerecht van den burggraaf werden overgedragen, nogmaals zouden worden getransporteerd voor schout en schepenen van de stad.

Naarmate de burcht zich in de stad oploste en eigen bestuur verloor, daalde het aanzien van den burggraaf. Ten slotte, in de 16^e eeuw, kon van het ambt gesproken worden als van „eene titulaire digniteyt ende ijdele eerentitel”. Slechts het tinsrecht — ofschoon ook dit betwist werd — bleef behouden.

Na den dood van den burggraaf Otto II, c. 1156, is het ambt gekomen aan de heeren van Renen, het geslacht van bisschop Godfried van Renen; daarna, omstreeks 1200, aan de graven van Benthem (Bentheim). In 1307 vinden we het burggraafschap bekleed door Jan, graaf van Benthem, van wien het in dat jaar overgaat op Gijsbert Utengoye. Uit het geslacht Utengoye kwam het door huwelijk in de huizen Vianen en Brederode (1349).

Johan Wolphaert van Brederode (beleend 1622), die zich „erffburchgraeff der stadt Utrecht” noemde, schikte zich niet in het verlies der vroegere rechten en lag daarover jarenlang in twist met de stad, die deze rechten ontkende. Ten slotte kwam het tot een proces, waarvan ons de uitslag onbekend is gebleven. Maar voor het zoover kwam, had Brederode veiligheidshalve al een compromis voorgesteld, waar de stad, zeker van haar standpunt, niet op in wenschte te gaan.

Toen zijn opvolger Hendrik van Brederode in 1669 op een van het Hof uitgaand aanplakbiljet o.a. genoemd werd „erffburchgrave van Utrecht”, droeg de Vroedschap haar secretaris op, te zorgen, dat die betiteling veranderd werd in „burchgraaf t'Utrecht”.

Een particuliere aantekening uit de 1^e helft der 16^e eeuw spreekt van „die herlicheit van die Vismere tot in die Garde, behoerende min her van Brederode”.

De laatste mannelijke Brederode, die het burggraafschap in leen hield (1674), was Wolphard van Brederode († 1683). Van hem gaat het over op zijn zuster Hedwig Agnes van Brederode, die verzuimt het leen te verheffen. Haar neef-erfgenaam Carel Emilius, graaf van Dona wordt er mee beleend in 1686. In het volgend jaar komt het in bezit van Simon Hendrik, graaf van der Lippe (-Detmold), als zijnde gehuwd met Emilia, de zuster van den inmiddels overleden Carel Emilius. Na haar dood wordt haar zoon Frederik Adolph, graaf van der Lippe burggraaf (1701)¹⁾, die wordt opgevolgd door zijn zoon Simon Hendrik Adolph, graaf van der Lippe (1719). Deze laatste draagt het leen over aan Reinhard Vincent graaf van Hompesch (1725). In December van hetzelfde jaar verkocht deze het aan de Staten van Holland (die kort te voren ook de bezittingen Vianen en Ameyden van het vroegere huis Brederode gekocht hadden). In Januari 1726 werd Jacob Philip baron van den Boetzelaer, als sterfman van de Staten van Holland, beleend en in 1782 Frederik Hendrik van Wassenaar, heer van St. Pancras.

In 1795, onder het fransche bewind, werden alle heerlijke rechten afgeschaff en de leenverhoudingen opgeheven.

Leenheeren van het burggraafschap waren geweest: de bisschoppen — Karel V — Philips II — en de Staten van Utrecht.

J. W. C. VAN CAMPEN.

HOE KATRIJN VAN LEEMPUT HET KASTEEL VREDENBURG GING SLOOPEN.

De Dordtsche medicus-magistraat en poeet-historicus Johan van Beverwijck (1594—1647), die verscheidene werken over allerlei onderwerpen samenstelde, verblijdde zijn vele vereerders in 1639 met de uitgave van een lijvigen bundel verzen en verhalen (XVI en 680 blzn. kl. 8°), onder den titel: Van de wt-nementheyt des vrouwelicken geslachts. In 1643 was nog een herdruk van dit verzamelwerk noodig, een zonderlinge samenvoeging van gedichten van of over vrouwen en van uittreksels uit de oude geschiedschrijvers betreffende vrouwendaden en -deugden. Hier en daar worden deze verhalen door de vermelding van overeenkomstige gebeurtenissen uit lateren tijd onderbroken.

Het tweede boek is aan Anna Maria van Schurman toegewijd en bevat dan ook, behalve een wijdloopige opdracht, verschillende gedichten van en op „de wijste maeght / Daer van de weerelt waeght; Daer van de braefste man / Het slechste niet en kan.” Door 't geheele boek trouwens, overal waar 't maar

1) Frederik Adolph liet zelfs op zijn munten de waardigheid van „erfburggraaf van Utrecht” (burggravius hereditarius Ultrajectensis) vermelden. Zie: Cat. Museum nrs. 1632 en 1633.

eenigszins te pas gebracht kon worden, wordt de deugd en de wijsheid dezer bijzondere vrouw ten voorbeeld gesteld.

Merkwaardiger echter is het verhaal, dat Van Beverwijck in het derde boek (blz. 552—555) geeft en waarop een lid van „Oud-Utrecht” de aandacht vestigde, een gewaardeerde belangstelling, die ter navolging wordt aanbevolen. Bij een grappig plaatje, dat de optrekkende vrouwen voorstelt en dat het kasteel Vredenburg op den achtergrond te zien geeft, wordt daar verteld van de wijze, waarop Katrijn van Leemput en hare strijdzusters de slooping der dwangvesting in Mei 1577 ondernamen.

Van Beverwijck kan goed ingelicht geweest zijn, want hij was de schoonzoon van mr. Cornelis van Duverden, die van 1585 af, tot aan zijn dood in 1634 toe, raad en schepen van Utrecht was. In dezen tijd maakte ook Katrijn's man, de brouwer Jan Jansz. van Leemput deel van het stadsbestuur uit (1577—1589). Bovendien bevestigt een tijdgenoot, de Utrechtsche oudheidkundige Aernout van Buchell (1585—1645) op blz. 105 zijner „*descriptio urbis Rheno-Traiectinae*” (Utrecht, 1817), dat Katrijn van Leemput de eerste mokerslagen op de muren van het Vredenburg liet vallen.

Van Beverwijck's verhaal, dat hier volgt, moge misschien wat gekleurd zijn, toch zal er wel veel in vermeld staan, dat hij bij zijne veelvuldige bezoeken aan Utrecht uit den mond van ooggetuigen heeft vernomen.

„Nae dat de bisschop van Utrecht de hooge heerlickheyt van de Stadt ende Landen overgegeven hadde aen keyser Karel den V. sulcx genootsaecht zijnde, door veel beroerten, ende oneenigheden, die gestadigh onder de borgers resen, ende waer door oock dickwils de bisschoppen waren verjaeght geweest: soo heeft de gemelte Keyser, om daer in te versien, tot Utrecht, een sterck kasteel doen bouwen, ende 'tselve Vredenborgh genoemd. De borgers, die in den troubel door dit Kasteel veel moetwil van de Spaengjaerts geleden hadden, sochten in alderhande manieren, na de pacificatie van Gent, van de gene, die daer noch op lagen, zijnde ontrent hondert in 't getal, ontslagen te zijn. 'Twelck ten laetsten noch den 23. Februarij 1576. by den Spaenschen gouverneur Francisco Ferdinando d'Avila, gedaen, ende 't Kasteel geleverd is in handen van den grave van Bossu. Maer die van Utrecht, gedenckende den overlast diese door 't Kasteel uytgestaen hadden, en konden geen rust hebben, soo langh het noch in wesen bleef. De Magistraet daer over vergaderende, en konden geen goet middel beramen. Jan Jacobsz. van Leemput, Schepen der stadt, ende Hopman van de Borgery, eens wat laet uyt den Raet t'huys komende, vraeghde hem sijn huysvrouw, Catharina Bergers, geseyt Trijn van Leemput, een kloecke heldinne, watter soo langh te doen geweest was: waer op hy antwoordende, dat men vast overleyde, hoe men het Kasteel soude wech krijgen: maer datter geen doorkomen scheen te wesen, alsoo van alle kanten soo groote swarigheyt haer openbaerde. Wel, seyde sy, weet ghy Mans daer geen mouwen aen te setten, laeter mijn mede begaen, ick sal 't wel haest aen een kant helpen. Hy hier over bevreest zijnde, ende hare onvertsaeghtheyt wel kennende, badt, haer toch niet te willen moeyen met het af-breken van des Koninghs sterckten. Dan sy door grooten yver ontsteken zijnde, maeckten terstont eenige van haer karen op, die allegader met houweelen op haer schouderen na 't Kasteel trocken. Trijn had de voortocht, ende hadde een blau schortekleet aen een raegh-stock gebonden, 'twelck dese nieuwe

soldaten voor een vaandel streckten. Dan ontrent het Kasteel komende, ende overdenckende het gevaer, 'twelck haerluyden hier door over den hals soude mogen komen, begonnen de andere te beswijcken, ende te rugge te keeren: Maer Trijn vol moet zijnde, tradt voort, ende began alleen de eerste steenen af te breken; tot dat het volck siende, dat dit werck al begonnen was, haer te hulpe quam, ende alsoo werde het Kasteel, daer de borgers soo veel verdriets van geleden hadden, door de kloeckmoedigheyt van een Vrouw, tot den gront toe wechgenomen. Haren soon, zijnde doen ter tijdt te Madril in Spaengien, sagh in 't hof van den Koningh haer contrefeytsel, 'twelck aldaer uyt Nederlandt gesonden was: dan hy wachten hem wel te seggen, dat het sijn moeder was.

„Om noch een exempel van haren onvertsaeghden moet te hebben, sal ick verhalen, dat als twee Spaengjaerts tot haren huysse geherbergh, aldaer (gelijkse onuytsprekelijcke moetwilligheyt door de geheele stadt bedreven) eenigh gewelt wilden doen, sy den eenen van een hooge trap schopten, den anderen onder de voet smee, ende haren voet op sijn borst settende, een groot mes trock uyt de scheyde, die op haer zijde hingh, ende daer mede den Spaengjaert dreyghde den beek te vegen. Die genoegh te doen hadde, om genade te roepen, en had noyt geweten, dat het soo benaut was onder een Vrouw te leggen.”

In den „Nederlandsche(n) muzen-almanak 1820” (blz. 202—211) heeft J. Immerzeel Jr. een aardige berijming van het verhaal gegeven. Zie ook: J. I. D. Nepveu, Catharina van Leemput. (Naar aanleiding eener schilderij [door C. Droogsloot], voorstellende de belegering van het kasteel Vredenburg); en: M., Trijn van Limpen, beide opstellen in de Utrechtsche volks-almanak voor 1843, blz. 151—167 en 168—172. E.

BAKKERS IN NOOD.

(Voortzetting van blz. 37).

Mocht de Vroedschap er toe overgaan die bepaling te maken, dan moest het echter aan de weduwe toegestaan worden de zaak te mogen voortzetten, „dewijl het voor eene weduwe eene allerbitterste smerte zoude zijn bij het verlies van haar man zich ook verstoken en ontzet te zien van haare kostwinning en bestaan”. En liet de bakker een zoon na, dan moest aan dezen hetzelfde worden toegestaan, daar het voor hem „een niet minder hard geval” zou zijn, „zich bij het afsterven van zijn vader buiten staat te bevinden op eene eerlijke wijze door de weereld te koomen”.

Bij het verleenen van toestemming tot het uitoefenen van het bakkersberoep zou er tevens kunnen worden toegezien, dat de nieuwe bakkerij „niet al te digt bij den anderen geplaatst en daardoor voorgekomen wierde, dat de een den anderen in zijn neringe en debiet niet onderkruipe”.

Ook zou de rijding van het „witte of zogenaamde lugt tarwebrood” iets hooger bepaald kunnen worden dan het roodeweitsbrood, dat zonder toevoeging van eenige bloem bereid werd. Want het witte tarwebrood kon „naar de tegenwoordige smaak” alleen gebakken worden van beste Zeeuwsche tarwe gemengd

met bloem van meel. En een min-vermogende bakker, die geen Zeeuwsche tarwe in voorraad kon hebben en zich met Stichtsche tarwe behelpen moest, kon daarvan geen „sierlijk” wittebrood bakken dan door daaraan een dubbele hoeveelheid bloem van meel toe te voegen. Daardoor zou zijn winst „geheel geabsorbeert” worden en hem daarom „bedacht doen zijn, de vlugt te neemen tot onbehoorlijke en ongepermitteerde middelen”.

Wat aangaat de verhooging van de leges voor het afleggen der proef, Gecommitteerden bleven die gewenscht vinden. Maar de door hen voorgeslagen verhooging wilden zij beperken tot vier categorieën en de bedragen daarvoor tot resp. *f* 18—.—, *f* 25—.—, *f* 33—.—, en *f* 42—.—.

Tevens herhaalden Gecommitteerden hun meening, dat ingeval de Vroedschap met hunne voorslagen instemde het noodig zou zijn een nieuwe ordonnantie op de bakkerij te ontwerpen en zulks aan hen opgedragen zou kunnen worden. Maar hunne voorslagen behelsden alleen maar „provisioneele schikkingen”, waarmede de Vroedschap een proef zou kunnen nemen en waarom zou kunnen worden volstaan met die vast te leggen in een besluit, dat — als alleen van belang voor het bakkersgild en niet voor de geheele burgerij — aan het bakkersgild zou kunnen medegedeeld worden.

Ook dit rapport werd ter bestudeering door de leden der Vroedschap gedurende acht dagen ter secretarie van de politie nedergelegd. Op 5 Mei 1783 werd het in de vergadering der Vroedschap besproken en besloten aan Gecommitteerden tot de rijding op te dragen om een besluit te ontwerpen, waarin de in hun beide rapporten gedane voorstellen waren verwerkt, en dit aan de Vroedschap ter vaststelling aan te bieden.

De Gecommitteerden voldeden aan die opdracht en dienden 19 Mei 1783 een ontwerp besluit in, dat door de Vroedschap werd goedgekeurd en vastgesteld. Het luidde als volgt:

„In overweginge genomen zijnde de klachten wegens den kwijnenden staat der broodbakkerije binnen deze stad en vrijheid, bij dekens en overliden van het bakkersgildt den 12 Augustus des voorleden jaars bij requeste aan de Vroedschap voorgedragen, en gehoord de consideratien door Heeren Gecommitteerden tot de reydinge den 12 September des afgelopen jaars 1782 en den 22 April dezes jaars desaangaande ingediend, heeft de Vroedschap na rijpe deliberatie, om zo veel mogelijk in den vervallen staat der broodbakkerije te gemoed te koomen, bij provisie goedgevonden, en zulks doende bij deze, te arresteren:

(1.) Dat de tegenwoordige broodbakkerijen binnen deze stad en vrijheid zullen uitsterven tot op een getal van tachtig broodbakkers, doch echter met deze verstande, dat hieronder niet begrepen zal zijn het geval, wanneer een broodbakker, welke werkelijk de broodbakkerije exerceert, komt te sterven, met achterlatinge van eene weduwe of een zoon, of wel van beide

en die weduwe en zoon te zamen of ieder afzonderlijk genegen waren de broodbakkersfunctie te continueren en exerceren, blijvende zulks aan hunlieden te zamen of ieder afzonderlijk gepermitteerd; doch ten reguarde van de weduwe niet langer als dat zij weduwe blijft of kwame te hertrouwen met een persoon, die zijn leer- en knechtsjaren hadde voldaan, wanneer dezelve tot het doen der proef zal toegelaten worden, en de bakkersfunctie na verzochte en verkregen permissie zal vermogen te exerceren, mits boven de leges der admissie hierna geexpresseert tot eene recognitie betalende aan het kinderkuis dezer stad eene somme van achteen gulden. Gelijk hiervan ook uitgezonderd word het geval, wanneer een vader de broodbakkerije, welke hij daadlijk exercceert, aan zijn zoon wil overdoen, mits hij als dan de broodbakkerije geheel quite.

(2.) En ten einde worde voorgekomen, dat het getal der broodbakkeren en plaatzinge derzelve door conniventie of gunste van dekens, overliden en proefmeesteren van het gildt tegens des Vroedschaps intentie niet worde vermenigvuldigd, zal voortaan niemand de broodbakkersfunctie binnen deze stad en vrijheid vermogen te exerceren, dan nadat hij daartoe alvorens speciale permissie met designatie van de plaatze, alwaar de bakkerije exerceren zoude, van de Vroedschap zal hebben verzocht en verkregen.

(3.) Voorts verstaat de Vroedschap expresselijk ten algemeene nutte der bakkerije, opdat de eene broodbakker den anderen in zijne neringe niet moge onderkruipen of benadelen, dat bij een mudde beste Zeeuwsche tarwe niets anders dan een schepel gemeene of derde bloem van meel zal mogen worden vermengd en dat bij andere witte tarwe, die grauwer, of van minder caliber is, zo veele quantiteit beste bloem van meel zal mogen gevoegd worden, als nodig zal zijn om het brood dezelve couleur te doen erlangen als hetgeen van de beste Zeeuwsche tarwe gebakken word, zonder dat echter onder eenig tarwemeel boekweitemeel of eenige andere specie buiten de bovengemelde bloem zal mogen gedaan of gebakken worden, en zulks op eene boete voor de eerste reize van twaalf gulden, voor de tweede reize van vijf en twintig gulden, en voor de derde reize van vijftig gulden boven suspensie van de neringe voor den tijd van zes weeken;

Dat het roodeweits brood zal moeten gebakken worden zuiver van het meel, zoals hetzelfde van de moolen komt, zonder daar iets bij of af te doen op gelijke poene;

Dat bij een mudde roggemeel zal mogen gedaan worden een schepel grindt doch geene semelen of eenige andere specien hoe genaamt, of onder welk pretext zulks mogen weezen, op poene als voren;

te appliceren de helfte der voorschreve boeten ten behoeve van 't gildt en de andere helfte ten profijte van de aalmoeseniërs-kamer dezer stad.

(4.) Verbiedende de Vroedschap bij deze bij vernieuwinge het geven van Corskoeken, Nieuwjaren, Kerkmissen, meel of andere zaaken, ook het toegeven van koekjes op een brood, alles op een boete van vijftig gulden ten profijte van het gildt, die de helfte daarvan zal geven tot eene praemie voor den aanbrengrer.

(5.) Ten einde nu de evengemelde poincten te nauwkeuriger kunnen worden nagegaan en de overtreders ontdekt & bekeurd, zullen bij de twee tegenwoordige keur- of proefmeesters gevoegd en aangesteld worden noch twee keur- of proefmeesters, welke ieder jaarlijks genieten zullen drie gulden.

(6.) En wordt de dekens, overlieden en proefmeesters bij deze scherpelijk verboden eenige oogluikinge of gunste te bewijzen aan eenen aankomenden bakker in het doen zijner proeve, en nauwkeurig gade te slaan, of de proeveling het meel wel behandeld en het brood wel en in vereischte orde gebakken heeft, zonder eenige meerdere leges, als hierna zullen worden uitgedrukt, of andere douceurs of tractement te vorderen, om den proefling aan te neemen, en zijne proeve goed te keuren.

(7.) Dan dewijl bij eene nadere overweginge bevonden is, dat de leges, welke bij het doen der proeve betaald moeten worden aan de eene zijde al te gering zijn, en aan de andere zijde zonder onderscheid betaald worden, of de persoon, die de proeve doet, een inboorling dezer stad of provincie is, dan of dezelve in eene andere provincie of ook wel buiten 's lands gebooren is, heeft de Vroedschap goedgevonden navolgende bepalinge en schikkinge vast te stellen.

	Dat een bakkers zoon of gebooren borger of inboorling dezer stad en vrij- heid voor het op- nemen zijner proeve zal betalen, zonder onderscheid of de- zelfde zich neder- zetten zullen binnen de stad of in de vrijheid, achtien gulden, alsse:	Dat een inboorling dezer provincie, doch buiten de stad en vrijheid ge- booren, zonder onderscheid als boven, zal betalen vijf en twintig gulden, alsse:	Dat een inboorling der zes andere provincien of onder het ressort der Generaliteit ge- booren, zonder onderscheid als boven zal betalen drie en dertig gulden, alsse:	Dat een persoon buiten het ressort der Republiek geboren zal betalen zonder onderscheid als boven, twee en veertig gulden, alsse:
Aan de dekens . . .	f 4 — . —.	f 6 — . —.	f 8 — . —.	f 10 — . —.
Aan de keurmeesters	„ 4 — . —.	„ 6 — . —.	„ 8 — . —.	„ 10 — . —.
Aan den busmeester .	„ 1 — . —.	„ 1 — 10 —.	„ 2 — . —.	„ 2 — 10 —.
Aan den bode van 't gild	„ 1 — 10 —.	„ 2 — . —.	„ 3 — . —.	„ 3 — 10 —.
Aan het deser stads kinderhuis	„ 2 — . —.	„ 2 — . —.	„ 2 — . —.	„ 2 — . —.
Aan het gild . . .	„ 5 — 10 —.	„ 7 — 10 —.	„ 10 — . —.	„ 14 — . —.
	f 18 — . —.	f 25 — . —.	f 33 — . —.	f 42 — . —.

(8.) Wijders heeft de Vroedschap tot faveur der bakkerije Heeren Gecommitteerden tot de rijdinge geautoriseerd (zonder echter hierdoor eenige veranderinge in de oude legger der rijdinge te maaken) om in 't zetten der rijdinge van het witte en roode weitsbrood eenige consideratie te neemen en het witte of zogenaamde lugte tarwenbrood naar proportie iets hoger te bepalen dan het roode weitsbrood.

(9.) En eindelijk ook verzocht, om bij het onderzoeken van eenig verzoek, om een broodbakkerije te exerceren te willen indagtig zijn en toe te zien, dat de broodbakkerije op eene tamelijke distancie van elkander blijven en niet te dicht bij elkander geplaatst worden."

Met dit resultaat, na „gehouden besoignes en conferentien" met de dekens en overlieden van het bakkersgild zelf, en na „serieuse deliberatien" tot stand gekomen, konden de bakkers dus tevreden zijn!

(Wordt voortgezet).

(Nadruk verboden).

KLEINE MEDEDEELINGEN.

Het aandeel van het Utrechts dialect in het algemeen beschaafd Nederlands. — Alhoewel het proefschrift van Dr. K. H. Heeroma, *Hollandse dialectstudies. Bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis van het Algemeen Beschaafd Nederlands* (Groningen enz., 1935) reeds anderhalf jaar geleden het licht heeft gezien, is het onderwerp dat het behandelt belangrijk genoeg, en in 't bijzonder voor de Utrechtenaren ook interessant genoeg, om er alsnog op deze plaats de aandacht op te vestigen. De schr. is n.l. bij zijn onderzoek naar de herkomst van wat men het „algemeen beschaafd" pleegt te noemen tot de conclusie gekomen, dat het Utrechts van grote invloed is geweest op de Hollandse dialecten, zozeer zelfs dat hij het A.B. als een Utrechts-Brabants mengdialect op een Hollands substraat beschouwt. Zo verdrong, om enkele voorbeelden te geven, het Utrechtse *vuur* het Hollandse *vier*, dat tot enkele relictgebieden werd teruggedreven (o.a. Tessel en de

Zuidhollandse eilanden), de Utrechtse *a* de Hollandse *ae*, het Utrechtse *brug* het Hollandse *breg*, enz. Het materiaal waaruit Dr. Heeroma voor dit onderzoek heeft geput bestaat hoofdzakelijk uit stedelijke keurboeken, soms ook stadsrekeningen en oorkonden uit de vijftiende en zestiende eeuw.

Afgezien van de betrouwbaarheid van dit materiaal — waartegen de schr. zelf trouwens eveneens enigszins sceptisch staat — is er nog een ander punt, dat ons vooralsnog wat wantrouwend tegenover deze Utrechtse expansietheorie doet staan: de ontstentenis van historische gegevens, waaruit de waarschijnlijkheid van een Utrechtse invloed op Holland zou kunnen blijken. Dr. Heeroma zelf laat zich met deze vraag niet in; hij beperkt zich tot de gegevens die de taalgiedenis biedt, en laat het bewijs van zijn stelling uit de overige gebieden der kultuuruitingen, waarvan de taal er tenslotte maar één is, aan anderen over. Men zou in de

eerste plaats het antwoord der historici willen weten op de vraag, of Utrecht in de vijftiende en de eerste helft der zestiende eeuw inderdaad zo belangrijk was, dat het ook wat zijn taal betreft toonaangevend kon worden voor de Hollandse steden, en wel speciaal voor de Zuidhollandse, Dordrecht, Delft, Leiden, Haarlem en Amsterdam (de laatste twee behoren taalkundig ook tot de Zuidhollandse steden), waar de grondslagen van ons A.B. werden gelegd. Dr. Heeroma stelt zich dit proces dan zo voor, dat het Utrechtsse vocalisme door deze steden (waar oorspronkelijk het boeren-Zuidhollands werd gesproken) werd overgenomen, en van daar uit het A.B. deed ontstaan. Bovendien zouden een aantal Brabantse verschijnselen, die eveneens tot het A.B. hebben bijgedragen, via Utrecht hun weg naar Holland hebben genomen.

Wat hiervan zij, deze theorie, die het Utrechts een zo belangrijke plaats verleent, is in het bovengenoemde proefschrift met een groot aantal voorbeelden en een serie overzichtelijke dialectkaartjes geïllustreerd en verdient ongetwijfeld door de beoefenaren der zusterwetenschappen op het hun ten dienste staande materiaal te worden getoetst.

P. J. M.

Onderzoekingen naar de reproductie-intensiteit der bevolking, in verschillende deelen van de provincie Utrecht. — „De omstandigheid dat de nataliteit in de West-Europese landen reeds sinds geruimen tijd dalende is”, was voor de mrs. J. Meerdink en C. H. Schouten aanleiding om te trachten, voor zoover de provincie Utrecht betreft, een antwoord te geven op de vraag: Kan bij de bestaande

verhouding tusschen nataliteit en mortaliteit en de tendenties die zich in dezen openbaren, de bevolking zich nog numeriek in stand houden? Dat antwoord hebben zij onder bovenstaander titel in „*de Economist*” (LXXXVI-1937, blz. 237—254) gegeven.

De schrijvers komen aan het slot hunner breed gedocumenteerde beschouwingen, die uitteraard op een speculatieven grondslag gebaseerd zijn, tot de meening, dat zij in hun casusposities wel aangetoond hebben, „dat van een uitsterven van de bevolking op het platteland van de provincie Utrecht, vooralsnog geen sprake is en dat in dezen de forensenplaatsen Amersfoort, Zeist, De Bildt en de stad Utrecht in een veel ongunstiger positie staan. Ook de provincie als geheel bleek zich op basis van 1930 nog quantitatief te kunnen handhaven, maar een voortzetting der ontwikkeling, gelijk zij tot dusver plaats vond, zal hier spoedig de reproductieintensiteit onder 1000 doen dalen”.

Het duizendtal geeft dan het aantal vrouwen tusschen 15 en 50 jaar aan, dat in een 35-jarig tijdvak minstens een gelijk aantal meisjes ter verdere instandhouding van de bevolking zal voortbrengen. Steunende op de gegevens der rijkssterftetafels zou dan in de naaste toekomst Zeist er het slechtst aan toe zijn (681 per 1000) en Bunschoten c.a. de gunstigste plaats innemen (1699 per 1000), terwijl voor de stad Utrecht 809 meisjes op 1000 vrouwen worden verondersteld.

E.

Utrechtsche kooplieden op de jaarmarkten te Bergen op Zoom. — Reeds vroeger — in de Hollandsche Revue 1931 — heeft de archivaris van Bergen op Zoom, de heer C.

Slootmans, aan gegevens betrekking hebbende op de jaarmarkten te Bergen op Zoom, namen ontleend van *Utrechtsche* kooplieden, die als inkoopers of verkoopers de Bergsche Paaschmarkt 1466 hadden bezocht. Wij kwamen toen de namen tegen van Emme Willems, vrouw van Jan Heinricx, Jacob Hubrechtsz, Cornelie Lambrechts, „coipwif te Utrecht", Bertruyt Diedericx en Jan Semminck, alle *Utrechtsche* kooplieden, die met *Utrechtsch* linnen laken aan de jaarmarkt deelnamen en voornamelijk hunne goederen aan Engelsche kooplieden — ook met name bekend — verkochten. Een en ander vindt men vermeld in dit Maandblad VII-1932, blz. 55 en 56. Sindsdien heeft de heer Slootmans zijn nasporingen omtrent het verleden van handel en bedrijf te Bergen op Zoom voortgezet en nadere gegevens daaromtrent wereldkundig gemaakt in een voordracht, 18 April 1936 te Gent gehouden voor de afdeeling Geschiedenis van het XIIIe Philologencongres der Wetenschappelijke Congressen in Vlaanderen, welke voordracht thans in druk verschenen is in het tijdschrift „Sinte Geertruydsbronne". Als bijlage geeft de heer Slootmans een lijst van enkele omzetten op de Bergsche jaarmarkt 1465—1466, vermeldende de namen der verkoopers, der koopers, den aard en de hoeveelheid der goederen en de plaats van herkomst of bestemming — gegevens, die van bijna geen andere Nederlandsche jaarmarkten bekend zijn en derhalve van belang zijn om een oordeel te kunnen vormen omtrent de economische activiteit op de oude jaarmarkten. Onder de namen van verkoopers en koopers treffen wij in de thans gepubliceerde lijst namen van *Utrechtsche* kooplieden aan,

die in des heeren Slootmans publicatie van 1931, waarin alleen de *Utrechtsche manufacturiers* vermeld waren, ontbraken. Thans geeft de heer Slootmans een tweetal namen van *Utrechtsche* kooplieden, die met *andere* artikelen dan linnen lakens hun koopmansgeluk in Bergen op Zoom beproefden. Zoo vonden wij als „deelnemer" (verkooper) aan de Bergsche Paaschmarkt 1466 genoemd: Jan Scellemaker en Cornelis de Mesmaker van Utrecht, wier onverkochte goederen, bestaande uit drie manden pannen, een altaartafel, 7 daker („daker" = tiental) huiden en een meerskoif met messen naar Utrecht retour gezonden werden.

In zijn voordracht geeft de heer Slootmans voorts eenige voorbeelden van onder eede afgelegde verklaringen, betreffende de *herkomst* van goederen. Speciaal wat leveranties uit Utrecht of het Sticht van Utrecht betreft publiceert hij de volgende „certificats d'origine":

- „1. Jacob Snoeck van Gorechem, iuravit, dat alsulke 216 pond duijst (= dons) ende noch hondert ende vijftich pond vederen als hij vercocht ende geleverd heeft Haelwijn van den Wergien van Antwerpen, dat dien duijst ende de voirss. vederen gevallen sijn ende gebracht te Davenport in de sticht van Utrecht. (Koudemarkt 1465).
2. Lambrecht Willemss, wonachtig tot Nijmmegen, iuravit, dat alsulken 46 stucken lijnen lakens als hij vercocht heeft an Willem Bollaer, coipman van Londen, tot 23 stucken toe te weten, ende Willem Dam, coipman van Londen voirss. tot 23 stucken toe, dat die al te samen in den lande van Gelre, van Cleve ende

Sticht van Utrecht bereet, gewracht ende gemact zijn. (Koudemarkt 1465).

3. Jacob Hubrechtss. van Utrecht van 11 stucken, Jan van Hindersteijn van 7 stucken, Cornelis Lambrechts van 18 stucken, Aleijt van Claerenborch van 25 stucken, Zoete Cloecmans van Amersfoirt van 18 stucken, als zij alle tselve vercocht ende geleverd hebben Thomas Regor, merchier van London in Engelland ende die binnen der sticht van Utrecht voirss. ende t'Amersfoirte gevallen etc. (Paaschmarkt 1466).

4. Margriete Brunix van Nieuweghe. Eodem certificavit ut supra, dat alsulken 46 stucken lijnwaet als zij vercocht heeft Hilleken vanden Stalle, coipwive van Nijmwagen tselve gecocht ende etc. ... (binnen Gelre of Utrecht). (Paaschmarkt 1466)."

Het waren voornamelijk „merchiers" uit Londen, die het Stichtsche linnen laken kochten. Een partij van 31 stukken, waarvoor „de stad Utrecht" als plaats van herkomst wordt opgegeven en die door Belije Blockx ter jaarmarkt waren gebracht, werden naar Keulen verkocht.

G. v. R.

BOEKAANKONDIGING.

Segesváry, L. *Magyar református ifjak az utrechti egyetemen 1636—1836* (Hongaarsche gereformeerde jongelingen aan de Utrechtsche Universiteit). Debrecen, 1935. (90 blzn. met plaat en grafiek). 80.

Schrijver studeerde voor enkele jaren als bursant van het Stipendium Bernardinum te Utrecht en heeft zijn verblijf hier o.a. gebruikt voor eene uitgebreide studie over de Hongaarsche studenten, die sinds de stichting der Academie nagenoeg ononderbroken hier ter stede hooger onderwijs genoten hebben. Een deel van zijne onderzoekingen heeft Segesváry in 1935 als nr. 44 van de „Theologische Studiën" te Debrecen onder bovenstaande titel gepubliceerd.

Het werk is vooral van beteekenis als naamlijst der Hongaarsche studenten te Utrecht gedurende de periode van 1636—1836 ($\pm$ 710 namen). Reeds vroeger zijn pogin-

gen gedaan eene dergelijke lijst samen te stellen, n.l. door Rétezy in 1786, door Nagy in 1885, door Antal in 1901 en door Birtha in 1902. Geen der onderzoekers is echter, wat de volledigheid betreft, geslaagd. Volgens de schatting van den Schr. ontbreken hem zelfs nog ongeveer 200 namen. De nauwkeurige samenstelling stuit op moeilijkheden, omdat slechts een gering aantal der Hongaren, dat hier colleges volgde, als student aan de Academie was ingeschreven. Segesváry meent echter ten onrechte, dat dit een privilegie der Hongaren was, waaruit hij dan nog de eenigszins naive conclusie trekt, dat het aantal Hongaarsche studenten menigmaal het aantal hunner Nederlandsche collega's overtrof, en dat het daarom aan de aanwezigheid der Hongaren te danken was, dat de weleens dreigende opheffing der Utrechtsche Hoogeschool vermeden kon worden. De op pag. 11 afgebeelde krommen, die de verhouding van het aantal Nederlandsche tot

de Hongaarsche studenten zouden moeten weergeven, zijn dan ook onjuist.

Van af pag. 15 tot 46 zijn de namen der Hongaarsche studenten te Utrecht in chronologische volgorde opgesomd. De namen dergenen, die aan de Hoogeschool waren ingeschreven, zijn vet gedrukt. De overige, cursief gedrukte namen kon Schr. in verschillende andere bronnen ontdekken. Hieromtrent waren gegevens te vinden in de Vroedschapsresoluties, in de notulen der Staten en in de aantekeningen der verschillende fondsen en der Theologische Faculteit, die grootendeels betrekking hadden op het verleen van studietoelagen aan de Hongaren; hoewel de Vroedschapsresoluties b.v. slechts bij uitzondering de namen en gewoonlijk alleen het aantal dergenen, die in een studiejaar eene toelage genoten hebben, vermeldde. Van vele Hongaren is het verblijf te Utrecht den Schr. uit briefwisselingen, reisbeschrijvingen, reisherinneringen en dagboeken der toenmalige Hongaarsche studenten bekend. Uit de lijst der disputaties en der promoties kon hij eveneens een aantal namen aan het licht brengen. Tenslotte lukte het hem in 1933 een Album Hungaricum te vinden, waarin de Hongaarsche studenten in de periode van 1776—1829 eigenhandig hunne namen schreven.

Segesváry vermeldt in zijne lijst voor het jaar 1715 David Ragay als Hongaarsche student. Referent meent, dat de Schr. hier den telg van eene Utrechtsche familie voor eenen Hongaar houdt.

Segesváry schrijft de komst der Hongaren naar de Nederlandsche Hoogeschoolen toe aan de tijdelijke sluiting van enkele, voor de Calvinisten toegankelijke, Duitsche Uni-

versiteiten gedurende den 30-jarigen oorlog. De bijzondere belangstelling voor Utrecht is volgens hem aan de vermaardheid van enkele hoogleeraren o.a. Voetius te danken. De sedert het midden van de 17de eeuw onophoudelijk voortdurende vervolging der Hongaarsche Protestanten, de ononderbroken bedreiging van hunne onderwijsinrichtingen en de belemmering der vrije uitoefening van hunnen godsdienst waren aanleiding, dat de Hongaarsche protestantsche jeugd in de 17de en 18de eeuw bijna uitsluitend buitenlandse hoogeschoolen moest bezoeken.

Alhoewel de materiele hulpverlening aan de Hongaren in de 17de eeuw schaarsch was en eerst in de 2de helft der 18de eeuw belangrijk is toegenomen, hebben zonder twijfel de welwillende ondersteuning van de zijde van de Vroedschap en Staten te Utrecht en de fondsen en stipendia, die aan de Hongaren aan de Utrechtsche Hoogeschool ter beschikking stonden, eene bijzondere aantrekkingskracht op hen uitgeoefend. De geloofsvervolgingen en de hiermede samenhangende steeds wederkerende bemoeilijking der studie in het buitenland eenerzijds en het anderzijds in 1763 door de Weensche overheid afgekondigde besluit, de studie der Hongaarsche Calvinisten slechts te Utrecht en Erlangen toe te staan, verklaren de groote schommelingen in het aantal Hongaren aan de Utrechtsche Academie.

Niet alleen in materieel opzicht toonden de hoogleeraren en de overheid te Utrecht belangstelling voor de Hongaren; herhaaldelijk namen zij het initiatief tot het opwekken van de Generale Staten om hun gezant aan het Weensche Hof te doen intervenieeren aangaande de hache-

lijke positie der Hongaarsche Protestanten.

Segesváry geeft nauwkeurige opgaven betreffende de aan de Hongaren verleende studietoelagen. Volgens hem ontvingen in 1661 2 Hongaren voor het eerst uit het fonds Frankendaal en vervolgens in 1708 een klein aantal uit het fonds Maastricht eene ondersteuning. Sinds 1720 vielen den Hongaren geregelde toelagen van de zijde van de Vroedschap en van de Staten ten deel. In 1734 is te hunner behoefte het fonds Everwijn gesticht, dat helaas wegens langdurige proceduren slechts ten deele aan zijn oorspronkelijk doel heeft kunnen beantwoorden. Het in 1761 getestamenteerde Stipendium Bernardinum verleende in 1767 voor het eerst aan eenen Hongaar eene halve beurs; volle beurzen zijn pas vanaf 1771 aan Hongaren gegeven. Schr. maakte ook berekeningen, waaruit het gezamenlijke bedrag, dat den Hongaren ten deel viel, te overzien is. Hij maakt in dit verband nog melding van enkele Hongaren, die te lang gebruik, dus in zekeren zin misbruik maakten van de hun verleende toelage. Van enkelen kon hij een verblijf van meer dan 10 jaren hier ter stede vaststellen. De meesten van hen waren, zooals uit de beschrijving valt op te maken, beklagenswaardige, geestelijk abnormale individuen.

Schr. geeft vervolgens eene lijst van 37 Hongaren, die in de periode van 1636 tot 1836 aan de Utrechtsche Academie hunnen doctorstitel, voornamelijk in de geneeskunde verworven hebben. Tusschen 1733 en 1790 werden 45 Hongaren door de classis Utrecht tot den kansel toegelaten — ook hiervan is eene lijst samengesteld —, wat belangwekkend is, omdat dit aan de Hon-

garen bij uitzondering werd toegestaan wegens den benarden toestand der Gereformeerde Kerk in hun Vaderland; terwijl in het algemeen de regel gold, dat het beroepen worden aan de toelating moest voorafgaan. In verband hiermede haalt Schr. verschillende voorbeelden aan van de bijzondere tevredenheid der hoogleeraren over de studievorderingen van een aanzienlijk gedeelte der Hongaarsche studenten.

Schr. vertelt te weinig van het maatschappelijk leven der Hongaren hier ter stede om daar een duidelijk beeld van te krijgen. Vermeldenswaardig is, dat de Hongaarsche studenten deelnamen aan de feestelijkheden ter gelegenheid van het eerste eeuwfeest in 1736 en van den intocht van Prins Willem Karel Hendrik Friso in 1747 binnen de stad Utrecht. Gedurende den veldtocht in 1830 verrichtten zij wapendienst in de stad.

In het aanhangsel geeft Segesváry enkele brieven en aantekeningen, die o.a. betrekking hebben op de interventies der hoogleeraren en der Nederlandsche overheid in het belang der Hongaarsche Protestanten. De laatste van deze brieven uit 1830 van 2 Hongaarsche studenten aan eenen professor te Pápa is interessant, omdat hierin over de toenmalige Theologische Faculteit een en ander vermeld wordt.

Op de voorpagina is de „de Hongaarsche Kerk" genoemde collegekamer afgebeeld, die aan de Hongaarsche studenten voor hunnen Zondagsdienst ter beschikking gesteld was.

Het is te wenschen, dat de Schr. zijne hier nog niet vermelde onderzoekingen over dit onderwerp binnekort eveneens bekend zal maken.

Ö. BÁNKI.